

DUYGULAR VE SİYASET: POPÜLİST SİYASAL SÖYLEM İNŞASINDA GEÇMİŞE ÖZLEM VE GURUR

Burak BAŞKAN*

Giriş

Duygular, insan yaşamının bütün önemli durum ve olaylarında merkezi bir role sahiptirler. İnsanların sevdiği kişiler saygıdeğer bir eylemde bulunduğu bu kişilerle gurur duyulur. İnsanlar küçük düşürüldüklerinde kızgınlık yaşarlar ya da utanç duyarlar. Çocukların doğumunda neşe, tehditle karşılaşıldığında kaygı, sevilen bir kişi kaybedildiğinde keder açığa çıkar (Lazarus, 1991, s. 3). Araştırmalar gündelik insan yaşamının son derece duygusal olduğunu ortaya çıkarmıştır. Buna göre insanlar, zamanlarının %90'ında en az bir duygu yaşamaktadırlar (Trampe vd., 2015, s. 10). Duygular; insanların kendilerine, kişisel ilişkilerine ve çalışma hayatlarına dair anlayışlarında çok önemli bir role sahiptirler (Forgas, 2001, s. 21). Diğer bir ifadeyle duygular, dış dünyaya yönelik algıyı şekillendiren bir lens vazifesi görmektedirler.

Neleri nasıl yaptığımız, duygulardan ve duyguları ortaya çıkaran koşullardan büyük oranda etkilenmektedir. Çocuk sahibi olmaktan mutluluk ve gurur duymamız, bizi aile refahını korumaya teşvik eder. Mağduriyetin yarattığı kızgınlık, bizleri öç almaya sürükler. Düşünme yetimiz, cinnet anlarında bizi ciddi risklerin içine atacak kadar hasara uğrayabilmektedir (Lazarus, 1991, s. 3). Dolayısıyla duygular;

* Dr. Öğr. Üyesi, Erzurum Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, burak.baskan@erzurum.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2885-5911

yalnızca gündelik olayların pasif bir sonucu değil, aynı zamanda yaşanacak yeni olayların aktif bir sebebi olabilmektedirler. Böylece insan eylemleri, çoğu zaman dikkatli rasyonel hesapların ürünü olmaktan oldukça uzaktır.

Ruh hâli ve duygular, kişilerin yargılarını ve verdikleri kararları bilinçli bir farkındalık olmaksızın tesadüfi bir biçimde etkileyebilmektedir (Andrade & Ariely, 2009, s. 7). Geleneksel olarak karar alma, aklın hedefe ulaşmanın en iyi yolunu hesapladığı rasyonel bir süreç olarak görülür. Fakat bugün için bilişsel bilimin farklı alanlarından araştırmalar, insan kararlarının ve eylemlerinin, sezgi ve duygusal tepkilerden önceden düşünüldüğünden çok daha fazla etkilendiğini göstermiştir (Markič, 2009). İnsanların karar alma süreçlerini bu derece etkileyen duyguların, başlı başına bir dizi kararın ürünü olan seçmen tercihlerini de etkilemesi beklenir. Duyguların seçmen tercihleri üzerindeki bu etkisi, siyasi aktörleri kitle duygularını hesaba katan bir söylem inşa etmeye teşvik edecektir.

Duygular ile popülizm arasındaki ilişkiyi merkezine alan pek çok çalışma; hınç (Barbalet, 1998), korku, güvensizlik, öfke, kin ve nefret (Salmela & von Scheve, 2017; Salmela & von Scheve, 2018; Nguyen, 2019) gibi olumsuz duyguları inceleme konusu yapmıştır. Diğer taraftan kitlelerin olumlu duyguları da en az olumsuz duygular kadar popülist siyasetin ilgi alanına girebilmektedirler. Nitekim Trampe, Quoidbach ve Taquet'in (2015, s. 10) duygu yaşama sıklığını araştırdıkları çalışmada olumlu duyguların, olumsuz duygulardan 2,5 kat daha sık yaşandığı tespit edilmiştir. Bu olumlu duygulardan geçmişe özlem ve gurur da kitlelerin siyasi tercihlerini şekillendirebilecek bir coşkunun üretilmesine katkı sağlamaları bakımından önemlidir.

Bu çalışmanın amacı, popülist siyasetin toplumun siyasi tercihlerini etkilemek için geçmişe özlem ve gurur duyguları üzerinden kurguladığı siyasal söylem stratejisini incelemektir. Batı demokrasilerinde 2010'larda yükselen popülizm dalgasının önemli iki

temsilcisi, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) örneğinde Donald John Trump (kısaca *Donald Trump*) ve Birleşik Krallık örneğinde Alexander Boris de Pfeffel Johnson (kısaca *Boris Johnson*), bu çalışmanın odağını oluşturmaktadır. Bu çerçevede her iki liderin kampanya ve görev süresince inşa ettiği siyasal söylemler, geçmişe özlem ve gurur duygularının tespitiye yönelik detaylı bir analize tabi tutulacaktır.

Popülizm ve Yozlaşan Demokrasi

Siyasi liderlerin potansiyel seçmenlerini etkilemek, kendi tabanlarını konsolide etmek ve halkla aralarında genel bir rıza ilişkisi kurmak için nasıl bir siyasal söylem inşa ettikleri ve siyasal iletişim süreçlerinde halkın duygularına yönelik manipölasyonlara yer verip vermedikleri, modern demokrasilerin selameti açısından üzerinde durulması gereken konulardan biridir. Lippmann'ın (1998 [1922]) da belirttiği gibi, geçmişi çok eskilere dayanan 'rıza üretimi' (*the manufacture of consent*) sanatının demokrasinin yaygınlaşmasıyla yok olacağı düşünölse de, bu sanat bugünün modern demokrasilerinde hâlâ varlığını sürdürmektedir (s. 248). Bu sanatı modern demokrasiler için riskli kılan ise toplumun rızasını kazanmaya giden yolda hiçbir ahlaki ilkeyi dikkate almayan, sıklıkla duygusal manipölasyonlara ve hatta politik yalanlara başvurabilen popülist liderlerdir. Popülizm, toplumsal rızanın üretilmesine ve geniş halk kitlelerinin otoriter liderler arkasında toplanmasına yönelik tartışmaların merkezinde yer almaktadır.

Toplumsal tartışmalara bakıldığında popülizm ile ilgili (her ikisi de negatif olmak üzere) başlıca iki yorumun olduğunu söylemek mümkündür: Bunlardan ilkinde popülizm, (insanların içten gelen hislerine yönelik) son derece basit ve duygulara hitap eden söylemler olarak tanımlanabilecek birahane siyasetine¹ (*the politics of the*

¹ Almanca bir kelime olan *Stammtisch* insanların gayri resmi sohbetler için genellikle bir masa etrafında bir araya geldikleri birahane benzeri mekânlar için kullanılan bir tabirdir. Mudde (2004) birahane siyaseti (*the politics of the*

Stammtisch) karşılık gelmektedir. İkinci yorumda ise popülizm, (rasyonel olarak) en iyi seçeneği aramak yerine insanları/seçmenleri (hızla) memnun etmek ve dolayısıyla onların desteğini 'satın almak' amacıyla ortaya konan oportünist politikaları tanımlamak için kullanılır (Mudde, 2004, s. 542).

Popülizmin en temel özelliği ortalama insana hitap etmesidir. Bu anlamda halka referans vermeyen bir popülizm düşünülemeyecektir (Fieschi, 2004, s. 237). Diğer taraftan popülizmde sıklıkla referans verilen halk, halkın iradesi, halkın talepleri, halkın hassasiyetleri ve halkın duyguları gibi tabirler muğlaklıktan kurtulamamaktadır. Lippmann'ın (1998 [1922]) da belirttiği gibi; demokratik ideal, halkın işlevini hiçbir zaman tam olarak tanımlamamıştır. Halk, hemen her konunun henüz olgunluğa erememiş bir gölge yöneticisi gibidir. Buradaki karışıklık, mistik bir toplum anlayışından kaynaklanmaktadır. 'Halk' bir kişi olarak kabul edilmektedir; herkesin iradesi tek bir irade gibi, herkesin aklı tek bir akıl gibi, tüm halk kitleleri bireylerin birer hücre olarak kabul edildiği organik birliğe sahip tek bir organizma gibi görülmektedir (s. 137). Lippmann burada 'halk' denilen insan topluluğunun; tek bir fikre, tek bir iradeye, tek bir talep setine ve tek bir duyguya sahip olan hayali bir tek organizma olarak düşünüldüğünü ifade etmeye çalışmıştır. Bunun kaçınılmaz sonucu ise toplumdaki tüm farklı kimlik, fikir, tercih ve taleplerin göz ardı edilmesi ve hemen her konuda ortalama insanın esas alınmasıdır. Bu ortalama insandan farklılık gösterecek her bir birey ise sıra dışı, anormal ve hatta ortalama insanın oluşturduğu yığın için ciddi bir tehdit olarak kabul edilecektir.

Laclau'nun (2005) da ifade ettiği gibi, popülizm toplumun dikotomik biçimde iki kampa bölünmesine ihtiyaç duyar (s. 83). En nihayetinde popülizm, toplumu 'saf halk' ve 'yozlaşmış seçkinler'

Stammtisch) ifadesiyle popülizmin toplumun sorunları için rasyonel çözüm önerilerini değil gayri resmi birahane toplantılarında dile getirilen duygusal talepleri dikkate aldığı ortaya koymaktadır.

olmak üzere homojen ve düşmanca iki gruba ayıran ve siyasetin halkın genel iradesinin (*volonté générale*) bir tecellisi olması gerektiğini savunan bir ideolojidir. Popülist radikal sağcı politikacılar ‘halkın sesi’ olduklarını iddia ederler ve hâlihazırdaki siyasi partileri birbirleriyle işbirliği yapmakla suçlarlar (Mudde, 2016, s. 296). Talepleri ‘halk’ adına formüle ederler. Sıradan insanların çıkarlarını temsil etmediğini ve özünde taşımadığını söyledikleri gayri meşru bir elite karşı söylemsel olarak bir ‘halk’ inşa ederler ve asıl vatandaşları bu halkın üyeleri olarak düşünürler (De Cleen vd., 2021, s. 156). Popülist politikacılara göre bu ayrımın ‘halk olmayan’ elitlerin karşısında yer alan ‘gerçek halk’ ülkenin baskın kesimi olmalıdır (Ostiguy vd., 2021, s. 2).

Popülist radikal sağ partiler, üç özelliği birleştiren bir çekirdek ideolojiye sahiptirler: Yerlililik, otoriterlik ve popülizm (Mudde, 2016, s. 296). Bugün Batı demokrasileri için sağcı popülizmin yükselişiyle karşılaştırılabilecek boyutta başka hiçbir tehdit bulunmamaktadır. Batı’da yükselen bütün sağ popülist hareketler, belirli ortak tavırlarda birleşmektedirler. Bu ortak tavırlardan en çok tanık olunanı; güçler ayrılığı, azınlıkların korunması ve hukukun üstünlüğü gibi demokratik toplumların temel unsurlarına yönelik saldırı ve hatta bu unsurları zayıflatmayı başaracak kadar ileri giden bir eylemlilik hâlidir (Mackert, 2019, s. 1). Nitekim Taguieff (1997) popülizmi demokrasinin ideolojik bir yozlaşması (*une corruption idéologique de la démocratie*) olarak tarif etmiştir (s. 11). Devlet aygıtını gasp etme, yozlaşma, kitlesel kayırmacılık ve sistematik olarak sivil toplumu bastırma çabaları gibi pek çok davranış popülistler ve otoriterler için ortaktır. Aralarındaki fark ise popülistlerin halkı yalnızca kendilerinin temsil ettiğini iddia ederek davranışlarını haklı çıkarmalarıdır. Açığa çıkan pek çok yolsuzluğun popülist liderleri hemen hiç etkilememesi de bundandır, çünkü popülist liderlerin takipçilerine göre yapılan her şey ‘onlar için’ (onların yararına) yapılmaktadır (Müller, 2016, s. 4).

Politikanın hiçbir zaman bir akıl meselesi olmadığını, esasen bir duygu meselesi olduğunu belirtmek gerekmektedir (Taylor, 2016, s. 125). Endüstriyel ve bürokratik toplumun artan rasyonelleşmesine rağmen modern birey; gerçeklik, anlam ve özgürlük arayışında öznel duygulara güvenerek gittikçe daha da irrasyonel hale gelmiştir (Zijderfeld, 1970, s. 25). Geniş halk kitlelerinin popülist liderlere tanıdıkları bitmek tükenmek bilmez kredinin, söz konusu liderlerle kurulan (rasyonel olmayan) duygusal bağdan kaynaklandığını söylemek mümkündür. Hemen her gelişmeye duygularıyla tepki veren kitleler, siyaset sahnesinde de duygudaşlık bağı kurabildikleri kişiyi ya da kişileri görmek istemektedirler. Böylece duygular, popülizmin tam kalbine yerleşmektedir (Nguyen, 2019, s. 2). Popülist liderin yüzünde kendi coşkusunu ve öfkesini görebilen bir seçmen için başka bir siyasetçinin rasyonel uyarıları ve vaatleri pek bir anlam ifade etmeyecektir.

Kitlelerin duygularını manipüle etme üzerine kurulu bir siyasal söylem stratejisine sahip popülist liderler, demokrasinin yozlaşmasının da en önemli sebeplerindendir. Canovan (1999) ortaya koyduğu “popülist ruh hâli” (*populist mood*) terimiyle popülizmin yalnızca doğrudan ve basit bir üsluba değil, aynı zamanda karakteristik bir ruh hâline karşılık geldiğini ifade etmiştir. Ona göre popülist siyaset, sıradan ve rutin bir siyaset değildir. Normalde politik olmayan insanları bile politik arenaya çekebilecek bir coşkudan güç alan bir hareketin dirilişçi ruhuna sahiptir. Bu gereğinden fazla duygusal içerik, siyaseti ülkeyi kurtarma ya da ülkede büyük bir yenilenme sağlama gerekçesine yaslanan bir kampanyaya dönüştürebilir (s. 6-7). Nitekim daha güçlü bir ahlaki ve duygusal içerik kombinasyonuna sahip ahlaki ve politik mesajlar, daha zayıf bir ahlaki ve duygusal içerik kombinasyonuna sahip mesajlardan daha fazla sayıda insana ulaşacaktır (Brady vd, 2017, s. 7314). Diğer bir ifadeyle mesajın gücü, duygusal içeriğin ne derece ustaca kullanıldığına bağlı hâle gelecektir.

Gerek kurumsal tarihleri gerekse kurumsal yapıları göz önünde bulundurulduğunda ne Trump’ın mensubu olduğu Cumhuriyetçi Parti

ne de Johnson'ın mensubu olduğu Muhafazakâr Parti aşırı sağcı partiler kategorisinde konumlandırılabilir. Bununla birlikte Trump ve Johnson; tarzlarıyla, irrasyonellikten beslenen siyasi kampanyalarıyla ve kitle duygularını hedef alan siyasal söylemleriyle aşırı sağcı popülizmle pek çok ortak noktada kesişmektedirler. Nitekim her iki liderin de ihtiyaç duyduğu popülist coşku, geçmişin şaşaalı günlerine duyulan özlem ile bugünün şovenist ve kibirli gururundan kaynaklanmaktadır.

Popülist Siyasal Söylemin Yaslandığı İki Duygu: Geçmişe Özlem ve Gurur

‘Özlem’ (t.y.), Türk Dil Kurumunca “Bir kimseyi, bir yeri veya bir şeyi görme, ona kavuşma isteği, hasret, tahassür” olarak tanımlanmıştır. ‘Geçmişe özlem’ ifadesi ise özlem duygusunu yaratabilecek diğerkaynakları dışarıda bırakarak bu duyguyu zamansallık boyutuyla sınırlandırmaktadır. Buradan hareketle geçmişe özlem; geçmişteki bir kimseye, bir yere ya da bir şeye hasret olma, ona kavuşma ya da onu görme isteği şeklinde tanımlanabilir. Bu çalışmada ise geçmişe özlem; bir devletin ya da toplumun tarihteki belirli bir döneme, bu dönemdeki durum ve olaylara hasret duymasına, o dönemin kazanımlarına tekrar kavuşmak istemesine, o dönemi tekrar yaşama arzusuna karşılık gelmektedir.

Geçmişe özlem duygusu ile bağlantılı benzer bir duygu durumunu, Fransızca *nostalgie* kelimesinden Türkçeye geçmiş olan ‘nostalji’ ile ifade etmek mümkündür. Nostalji, etimolojik olarak Yunancada eve/vatana dönüş anlamındaki *nostos* ile ıstırap verici durum anlamına gelen *algos* kelimelerinin birleşimiyle ortaya çıkmıştır (Özgüneş, 2020, s. 62). Türk Dil Kurumu, nostalji (t.y.) kelimesini birincil anlamıyla “geçmişte kalan güzelliklere olan özlem duygusu ve bu duygunun baskın bir duruma gelmesi, geçmişseverlik, gündedün” ve ikincil anlamıyla “değişime karşı duyulan korku sonucu geçmişe sığınma duygusu, geçmişseverlik, gündedün” olarak tanımlamıştır. Birincil anlamda yer alan ‘güzelliklerin geçmişte

kalmaması’, iş başına geçmeye talip olan popülist liderlerin hâlihazırda iş başında olan rakiplerine karşı inşa ettikleri söylemin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. İkincil anlamda yer alan ‘değişime karşı yaşanan korku’ ise özellikle Batı toplumlarının ani göç dalgaları, gettolaşma ve artan sığınmacı sayısı gibi değişimlere gösterdikleri tepki ile doğrudan bağlantılıdır. Dolayısıyla bu çalışmada inceleme konusu yapılan geçmişe özlem, nostaljik bir ton taşımaktadır.

İnsanlar, geçmişteki duygulanım temelli yargılarını hatırlama ve gelecekte yargı ve kararlarını verirken bunları doğrudan kullanma eğilimindedirler. Geçmişteki duygu yüklü kararlara dayanan çıkarımlar, gelecekteki seçimleri de etkileyebilmektedir (Andrade & Ariely, 2009, s. 2). Popülist söylem içerisindeki geçmişe özlem duygusu da işte bu geçmişten gelen duygulanım anlarının, gelecekteki seçmen tercihlerini şekillendirebilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Özellikle iktidardan bir süre uzak kalan siyasi partilerin geçmişte iktidarda oldukları yıllara yönelik bir nostalji iklimi yaratma çabaları bu yüzdendir. Örneğin Margaret Thatcher’ın 1979 seçimleri için yayımladığı manifestoda sorduğu “Bizlere doğuştan bahsedilmiş olan başarı ve zenginliklerimize, paylaştığımız değerlerimize, yani ülkemize ne oldu?” sorusu (Conservatives, 1979), geçmişin Muhafazakâr Parti iktidarlarında sahip olunan ayrıcalıkları hatırlatmaya yönelik bir siyasal söylem inşa etmekte ve 1974-1979 döneminde iktidarda bulunan İşçi Partisi’ne karşı nostaljik bir negatif kampanyanın fitilini ateşlemektedir. Bu noktada geçmişe özlem duygusunun nostaljik bir tona sahip olması, Potter’ın (2021) ifadesiyle, aslında tüm nostaljinin en temelde mevcut huzursuzluk veya mutsuzluk duygularıyla doğrudan ilgili olmasından kaynaklanmaktadır.

Popülist liderler, siyasal kampanyalarını çoğunlukla içinde bulunulan günlerden daha güzel günlerin geçmişte yaşandığına yönelik bir politik mesaja dayandırmaktadırlar. Bir tarafta ABD’nin ‘süper güç’ olarak kabul edildiği yıllara diğer tarafta Birleşik Krallık’ın “Güneş Batmayan İmparatorluk” olarak anıldığı yıllara

yönelik olarak kabartılan özlem duyguları, bu durumun önemli örnekleridir. Nitekim Brownstein’ın da (2016) altını çizdiği gibi, Trump’ın kişisel lügatinde ‘geri’ ve ‘tekrar’ kelimelerinin arka arkaya en çok kullanılan kelimeler olması, Cumhuriyetçi Parti’nin siyasi kampanyasında bu nostalji ikliminin yaratılmasına yöneliktir. Bu çerçevede Trump mütemadiyen hukuku ve düzeni, imalat sektörü mesleklerini, çelik endüstrisini, ulusal gururu; yani kendi ifadesiyle Amerika’nın düşüşe geçmeden önceki yıllarını 'geri getirme' sözü vermektedir. Benzer şekilde Vladimir Putin, “20. yüzyılın en büyük siyasi felaketi” olarak adlandırdığı Sovyetler Birliği’nin çöküşü üzerinden yarattığı derin ulusal kayıp duygusu sayesinde, iktidara geldiği 1999’dan itibaren Rusya’da bir otokrasi inşa etmeye başlamıştır (Potter, 2021). Böylece Rus seçmenler için Putin, eski şaşaalı Sovyetler Birliği kudretine dönüş için tek adres konumuna gelmiştir.

Benzer popülist örneklerin neredeyse tamamında politik mesajlar; ülkenin geçmişte çok görkemli dönemler yaşadığı, bugün de o görkemli günleri yaşayabilecek potansiyele sahip olduğu, fakat bu potansiyelinin yeterince gerçekleştirilemediği ve mesaj veren kişinin bu potansiyelin gerçekleştirilmesini sağlayacak kararlılığa sahip olduğu şeklindeki söylemlere yaslanmaktadır. Burada söylem sahibi, ülkenin geçmişteki güzel günlerinin farkında olduğunu ve görev verilmesi hâlinde, bu farkındalığının da yardımıyla ülkeyi geçmişin güzel günlerine döndürebileceğini vurgulamaktadır.

Geçmişe özlem duygusu üzerine yaslanan bir siyasal söylemin inşası, vaatlerin gerçekçilikten uzak olarak algılanmasını da engelleyecektir; çünkü geçmişte ulaşılmış bir nokta, hedef olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla geçmişe özlem duygusuyla birlikte yapılan vaat zaten ulaşılmış bir hedefe karşılık gelmektedir ve doğru bir liderlikle bu hedefe tekrar ulaşılmaması için hiçbir neden bulunmamaktadır. Burada doğru liderliği temsil eden kişi ise söz konusu söylemin sahibi olan popülist liderin kendisidir.

‘Gurur’ da tıpkı ‘geçmişe özlem’ gibi popülizmin ihtiyaç duyduğu kitle coşkusunun yaratılabilmesi için popülist liderlerce harekete geçirilen duygulardan biridir. Türk Dil Kurumuna göre ‘gurur’ (t.y.) kelimesinin birincil anlamı “kendini beğenme, büyükleme, benlik, kibir”, ikincil anlamı “övünme” ve üçüncül anlamı ise “kurum, çalım” şeklindedir. Kelimenin birincil ve üçüncül anlamları, pejoratif bir anlama sahiptir. Övünme anlamında kullanıldığında olumlu bir duruma karşılık geldiği ise yine TDK’nin kelimeyi Enis Behiç Koryürek’in "Vatana gözyaşı döktünse eğer / Varlığın bu yüksek gururu anlar" mısralarıyla örneklendirmesinden anlaşılmaktadır.

Gurur kelimesinin bu çalışmada tam olarak hangi duygu durumuna karşılık geldiğinin tespit edilebilmesi adına İngilizce karşılığı olan *pride* kelimesinin Cambridge Sözlüğü’ndeki tanımına bakmakta fayda vardır. Burada *pride* (t.y.), birincil olarak “başarılarınızdan veya ailenizin veya arkadaşlarınızın başarılarından memnuniyet duygusu”, ikincil olarak “kendine duyduğunuz saygı” ve üçüncül olarak “diğer insanlardan daha iyi veya daha önemli olduğunuz inancı” şeklinde tanımlanmıştır. Bu çalışmada da gurur; toplumların kendilerine ait unsurların başarılarından gurur duymaları, özsaygıları ya da kendilerinin diğer toplumlar karşısında daha iyi ve daha önemli olduğuna yönelik inançları olarak kabul edilmiştir.

Gurur, duygusal değerlemenin hedefinin duyguyu deneyimleyen benlik olması bakımından öz-bilinçli (*self-conscious*) bir duygudur. Kişi gurur duyduğunda, paradigmatik olarak kendisiyle gurur duyuyordur. Bununla birlikte gurur, duygu öznesinin duyguyu hissetme anlamında kendisini bir grup veya sosyal toplulukla özdeşleştirdiği grup temelli bir hâl de alabilir. Grup temelli duygular ya tek başına ya da diğer grup üyeleriyle birlikte hissedilebilir ve ikinci durumda kolektif duygular olarak da adlandırılabilirler. (Kazlauskaitė & Salmela, 2022, s. 131). Gurur duygusunun popülist siyasetin radarına girmesinin en önemli sebeplerinden biri de bu duygunun

kitleler arasında duygusal bir ortaklık kurulabilmesine olanak sağlamasıdır.

Gurur duygusu, ‘öteki’ ile hiyerarşi kurar. Gurur duyulmasına vesile olan şey, ötekine karşı ya da ötekine rağmen ulaşılmış ve ötekinin ulaşamadığı bir şeydir. Dolayısıyla gurur duyan taraf, ötekinden farklı bir şey yaparak/başararak ötekinin önüne geçmiştir ve bu önde olma hâliyle kıvanç duymaktadır. Bireylere ait olan gurur duygusu, toplumların kolektif olarak hissettiği bir duyguya da dönüşebilmektedir. Dolayısıyla bir toplum, öteki toplumlara karşı ya da öteki toplumlara rağmen ulaştığı ve öteki toplumların ulaşamadığı bir başarı ya da imtiyaz için gurur duyabilir. Bu başarı ya da imtiyaz, belirli toprak parçası üzerindeki hâkimiyet kurma ve belirli bir toprak parçası üzerinde bağımsız olma hâlinde askeri, politik ya da ekonomik güce kadar çok çeşitli olay ve durumu kapsayabilir. Bu noktadan hareketle popülist siyasetin gurur duygusunu araçsallaştırmadaki başlıca amacı, toplumların belirli alanlarda üstün ya da ayrıcalıklı olma hissini tatmin etmek ve öteki toplumlara karşı elde edilmiş olan bu duygusal hiyerarşik üstünlüğün sürdürüleceğinin garantisini vermektir.

Donald Trump Örneği

ABD tarihinin Başkanlık koltuğuna oturmayı başarmış en sıra dışı siyasi figürlerinden olan Donald Trump, 2010’ların popülizm rüzgârında da en çok pay sahibi olan kişilerden biri olarak dünya siyasi tarihinde yer edinmiştir. 2016’da yapılan seçimlerde Demokrat Parti adayı Hillary Clinton’a karşı kıl payı zafer kazanan Trump, ABD’nin 45. Başkanı olmayı başarmıştır (2016 Presidential Election Results, 2017). Gerek siyasi kampanya sürecinde gerekse 2017 ile 2021 yılları arasındaki Başkanlığı döneminde Trump’ın ABD tarihinden ve Amerikalılık kimliğinden kaynaklanan özlem ve gurur duygularını harekete geçirmeye yönelik bir siyasal söylem inşa ettiğini söylemek mümkündür.

2016 seçimlerinde ABD tarihinin en popülist seçim kampanyalarından birine şahitlik edildiğini söylemek mümkündür. Bu seçimde Trump’a zaferi getiren siyasi kampanyanın en akılda kalan sloganlarının başında ise “Amerika’yı Yeniden Muhteşem Yap” (*Make America Great Again*) sloganı gelmektedir. Diğer taraftan bu slogan, yine bir Cumhuriyetçi olan ABD’nin 41. Başkanı Ronald Reagan’ın 1980 seçimlerindeki siyasi kampanyasında kullandığı “Hadi Amerika’yı Yeniden Muhteşem Yapalım” (*Let’s Make America Great Again*) sloganıyla hemen hemen aynıdır (Tumulty, 2017). Slogandaki “yeniden” ifadesiyle bugünkü ABD imajının ülkenin geçmişteki muhteşem dönemlerinden kaynaklandığı ve ülkenin mevcut durumunun o muhteşem dönemlerden oldukça uzakta olduğu vurgulanmaktadır. Sloganın hitap ettiği kitle ise ortalama Amerikan seçmenidir. Sloganın sahibi olan lider, seçmenin desteği sayesinde Amerika’nın eski muhteşem günlerine dönebilmesine öncülük etmeye hazır, gönüllü ve isteklidir. Böylece ABD’nin o eski muhteşem günlerine tekrar dönebilmesini arzu eden seçmenin yapması gereken tek şey, bu söylemi dile getiren popülist lideri desteklemektir.

Trump, siyasi kampanyası süresince kullandığı pek çok söyleme 2015 yılında yazdığı *Great Again: How to Fix Our Crippled America* (Yeniden Muhteşem: Sakat Amerikamızı Nasıl İyileştiririz) isimli kitabında yer vermiştir. Kitapta esas itibarıyla iş yaşamının dinamiklerini çok iyi bilen, bu alanda ülkenin sayılı başarılı zenginlerinden biri olmuş ve bu başarısını ülke yönetiminde de göstermeye hazır bir aday profili çizilmektedir. Trump’ın (2015) adeta narsisizm olarak değerlendirilebilecek “... ben her zaman en büyük zorlukların üstesinden geldim ve zirveye çıktım. Benim adım dünyanın en büyük markalarından biri hâline geldi. Nasıl kazanılacağını biliyorum.” (s. 159) ifadeleri, diğer insanlara karşı kendi bireysel kimliğini konumlandırma şekli kadar diğer toplumlara karşı ABD kimliğini konumlandırma şekli hakkında da ipuçları vermektedir. Nasıl ki Trump bireysel olarak her zorluğun üstesinden gelip zirveye çıktıysa, ABD de her zorluğun üstesinden gelip tıpkı

geçmiş günlerdeki gibi zirveye çıkabilecektir. Nasıl ki Trump ismi dünyanın en büyük markalarından biri hâline geldiyse, ABD ismi de geçmişte olduğu gibi dünyanın en büyük markası olacaktır. Böylece Trump, kişisel yaşamındaki deneyimlerinden ve sahip olduğunu düşündüğü kişisel imajdan yola çıkarak Amerikan toplumunun gurur duygularına hitap edecek bir ABD ve Amerikalılık kimliği yaratabilmenin yolunun kendi başkanlığından geçtiğinin altını çizmektedir.

Kitapta Trump'ın kampanyasının ana sloganı olan “Amerika’yı Yeniden Muhteşem Yap” (*Make America Great Again*) başlığını taşıyan özel bir bölüm de yer almaktadır. Bu bölümde Trump okuyucuya ABD'nin geçmişte dünyanın tek süper gücü olarak kabul edildiği günleri hatırlatmakta, bugünkü süper güç vasfından uzaklaşma hâlini ise siyasi rakiplerinin beceriksizliğine bağlamaktadır. Böylece rakiplerin sözde beceriksizliğinden dolayı ABD toplumunda ortaya çıkan geçmişe özlem duygusunun seçmen tercihlerini hissi anlamda etkilemesi amaçlanmaktadır.

Sakat bir ülkeyi alıp yeniden muhteşem yapabiliriz. Ülkemizin çürümesine ve dünyanın gözünde kararmış ve ikinci sınıf bir yer olmasına izin verildi. Önümüzdeki zorluklar çoktur. Medyadan ve siyaset kurumundan karşı çıkanlar oradalar, çünkü yararlandıkları statükoda herhangi bir değişiklikten korkuyorlar. ...

En önemlisi, Amerikan rüyasını yeniden canlandırmalı ve ülkemizi bunun gibi çok az şey için bu kadar büyük bir emek vermiş milyonlarca insana geri vermeliyiz. Çok fazla Amerikalı merak ediyor. Bu ulusun büyük vaadine ve her nesilden çocuklar için koşulları daha iyi hâle getirdiği fikrine ne olduğunu merak ediyor (Bunun için onları kim suçlayabilir?). (Trump, 2015, s. 160-161)

Sakatlık hâli, ‘normal’ olarak kabul edilen hâlin dışına çıkıldığını gösteren bir sıra dışı olma hâlidir. Diğer bir ifadeyle, olması gereken hâlden bir sapma söz konusudur. Dolayısıyla ABD’nin mevcut hâlini sakat olarak tanımlayan Trump, normal kabul edilen hâlin, ABD’nin geçmişindeki hâli olduğunu vurgulamaktadır. İşte harekete geçirilmeye çalışılan ‘geçmişe özlem’ duygusu da bu geçmiş hâle yöneliktir. ABD’nin dünyanın gözünde ikinci sınıf bir yer olduğunun belirtilmesi de, diğer ülkelere karşı gurur duyulan hiyerarşik pozisyonun uzağında kalındığının altını çizmeye yöneliktir.

‘Amerikan rüyası’ tabiri, Amerikan toplumunun gurur duygusunun adeta sloganlaşmış bir ifadesi olarak düşünülebilir. Rüyalar gerçek yaşamın yapısal ve fiziksel sınırlarıyla sınırlanmaksızın her türlü hayalin gerçeğe dönüşmüş olarak algılandığı görsel ve işitsel süreçlerdir. Amerikan rüyası tabiri de gerçek yaşamın fiziksel ve yapısal özellikleriyle sınırlandırılmamış bir Amerikan ideale gönderme yapmaktadır. Söz konusu Amerikan ideali, Amerikan standartlarına ulaşmamış ve ulaşması pek mümkün görünmeyen diğer ülke halkları için de bir rüya anlamına gelmektedir. Böylece ‘Amerikan rüyası’ ifadesi, hem Amerikan toplumunun ancak rüyalarda ulaşılabilecek standartlara hâlihazırda sahip olduğu hem de bu standartların diğer ülke halkları için ancak rüyalarda ulaşılabilecek standartlar olduğu mesajını içermektedir. ‘Amerikan rüyasının yeniden canlandırılması’ söylemi ise bu standartların gerisinde olunduğu vurgusuyla birlikte bu standartlara geri dönülmesi idealinin Trump tarafından sahiplenildiğini Amerikalılara bildirme amacını taşımaktadır.

Kitabın “Bir Amerikan Olduğum İçin Şanslıyım” (*Lucky to Be an American*) başlıklı onuncu bölümü ise “Ne kadar şanslı olduğumu biliyorum. Doğduğum gün dünya üzerindeki en büyük piyangoyu çoktan kazanmıştım. Amerika Birleşik Devletleri'nde doğmuştum.” cümleleriyle başlamaktadır (Trump, 2015, s. 101). Bu cümlelerle Trump, ABD vatandaşı olarak doğma ile piyangodan büyük ikramiyeyi kazanma arasında bir benzeşlik kurmaktadır. Piyangodan

büyük ikramiyeyi tutturmak, çok fazla kişinin hedeflediği fakat çok az kişinin muvaffak olduğu bir durum olması sebebiyle kişilerin yaşamında sıra dışı bir gurur hissi yaratacak bir gelişmedir. Dolayısıyla ABD vatandaşı olarak doğmak da dünya üzerinde çok az kişinin ulaşabildiği ayrıcalıklı bir durum olarak resmedilmiş ve bu gururun her ABD vatandaşı gibi Trump tarafından da paylaşıldığı vurgulanmıştır. Böylece Trump, ABD toplumuyla bir ‘gurur ortaklığı’ kurmaktadır. Dahası, Amerikan vatandaşlığından duyulan gurura olan vurgu, en çok gurur duyanın ABD’ye hizmet etme konusunda da en şevkli kişi olacağına yönelik örtülü bir mesaj içermektedir.

Milli semboller vasıtasıyla kitlelerin duygularını harekete geçirme stratejisi, Trump’ın siyasi kampanyasının önemli unsurlarından biri olmuştur. Belirsizliklerle ve ani olumsuzluklarla karşılaşabilme riskleriyle dolu bir çevrede, kitleleri tek vücut hâline getirecek bir işbirliğine teşvik etmek için insanlar arasında birliği ve esnekliği sağlamak gerekmektedir. Bunu ise ancak semboller başarabilir. Semboller kişisel niyetleri gizlerler, toplum içindeki tüm ayrımları etkisiz hâle getirirler ve bireysel amaçları belirsizleştirirler. Semboller, bireylerin kişiliğini hareketsizleştirirken grup niyetini daha da keskinleştirirler ve bir kriz anında grubu başka hiçbir şeyin yönlendiremeyeceği bir şekilde maksatlı eyleme yöneltebilirler. Semboller bireysel anlamda kişiliği hareketsizleştirirken kitleleri mobil hâle getirirler. Böylece kısa vadede kitleleri kendi ataletinden, kararsızlığın ataletinden ya da uzun eylemlilik hâlinin ataletinden kurtararak en karmaşık durumlarda bile kitleleri yönlendirilebilir kırlarlar (Lippmann, 1998[1922], s. 238-239).

Trump’ın siyasal söyleminde de geçmişe özlem ve gurur duyguları, çoğunlukla semboller vasıtasıyla somutlaştırılmıştır. Bu semboller sokaktaki ortalama insanın belirli duygularını harekete geçirmeye yöneliktir. Amerikan toplumu ise bu semboller etrafında konsolide edilmeye çalışılmıştır.

Sanırım ailem Amerikalı olmaktan ne kadar gurur duyacağını biliyor olmalıydı: 14 Haziran Bayrak Günü'nde doğdum! Size bir Amerikalı olmaktan ne kadar gurur duyduğumu anlatacağım. Palm Beach, Florida'da bir evim olduğumu duymuş olabilirsiniz. ... (Bu evi) Satın aldıktan sonra insanların bir Amerikalı olmaktan ne kadar gururlu ve minnettar olduğumu bilmesini istedim ve bu yüzden evimin önünde bir Amerikan bayrağı, kimsenin gözden kaçıramayacağı bir Amerikan bayrağı, bu güzel eve yakışan bir bayrak dalgalandırmaya karar verdim. Bu yüzden 80 fit yüksekliğindeki bir bayrak direğine 15 fit 25 fit ölçülerinde ekstra büyük bir bayrak astım. O bayrağın rüzgârı yakalayıp gururla uçuşmasını izlemek çok güzel bir manzaraydı. Palm Beach Belediyesi'nin bayrağımın çok büyük olduğuna karar vermesi dışında. İmar düzenlemelerini aştığını iddia ettiler. (Trump, 2015, s. 101-102)

Buradaki ifadeleriyle Trump, kendi doğumunu ülkenin 14 Haziran'da kutladığı Bayrak Günü'yle özdeşleştirmektedir. Bayrak, ülkenin bağımsızlığının ve bütünlüğünün sembolüdür. Trump'ın Amerikalı olmaktan duyduğu gururu ifade ettiği cümlelerin hemen ardından Bayrak Günü'nden bahsetmesi tesadüfi değildir. Bu anlamda Trump, Amerikalı olarak doğmaktan duyduğu gururu, Amerikan halkının Bayrak Günü'nden duyduğu gurura eklemektedir. Dahası, Bayrak Günü'nde doğmuş olmasını tesadüfi bir rast gelme olarak değerlendirmeyip bunu Amerikalılığından duyacağı gururu rasyonalize etmek için bir vesile hâline getirmesiyle, bu denk geliş bir kutsallık da atfetmektedir.

İlerleyen kısımda ise Trump, Amerikan bayrağını kaldırmadığı her gün için \$250 ceza yediğini, fakat bu cezayı ödemek yerine Palm Beach Belediyesi'ne karşı dava açtığını, davayı kazandığını ve söz konusu parayı Irak Savaşı gazileri için faaliyet gösteren hayır

kurumlarına bağışladığını belirtmektedir. Burada Trump, parayı Palm Beach Belediyesi'ne ödeme seçeneği ile Irak Savaşı gazilerine verme tercihini birbirinin karşıtı olarak konumlandırmakta ve kendisini de gazilerin tarafına yerleştirmektedir. Böylece Trump, gazilerin toplum nezdindeki 'gurur duyulan' imajını kendi kişisel imajıyla özdeşleştirmektedir.

İndirmemi isteyen yetkililerden biri, “Bu bayrak artık bir sembol oldu ve bu camiadaki insanlar için bu bayrak vatanseverliği simgeliyor” diye bir itirafta bulundu. Demek ki bu savaşı kazandık! Hepimizin bildiği gibi, bayrak kırmızı, beyaz ve mavi kumaştan oluşan bir dikdörtgenden çok daha fazlasıdır. Bu benim için, sizin için ve dünyadaki insanlar için bir sembol. Eşitliği, umudu ve adaleti temsil eder. Büyük bir cesaret ve fedakârlığı temsil eder. (Trump, 2015, s. 102)

Trump'ın Florida'da satın aldığı ev, Amerikalılıktan duyduğu gururu bir bayrak vasıtasıyla somutlaştırabileceği bir fiziksel mekân sağlaması bakımından önemlidir. Burada gururun bayrağın büyüklüğüyle ölçülmesi, ne kadar büyük ve ihtişamlı bir bayrak asılırsa o derece büyük bir gururun ifadesi olacağı ön kabulüyle hareket edilmesi, Trump'ın siyasi kampanyasında duyguların sembollerle somutlaşmasına önemli bir örnektir.

Trump'ın iddiasına göre, karşı tarafta konumlandığı yetkililerden birinin Trump'ın bayrak direnişi sonrası bayrağın o camiada vatanseverlik sembolü hâline geldiğini itiraf etmesi, Trump'ın ülke değerlerini sembolleştirebilme yeteneğini kanıtlaması anlamına gelmektedir. Bunu bir savaşın kazanılması olarak görmesi, kendisini ülkenin sembolleri uğruna cephede savaş veren bir öncü olarak konumlandığını göstermektedir. Dahası Trump, Amerikan bayrağının eşitlik, umut, adalet, cesaret ve fedakârlık gibi değerleri temsil ettiğini belirtmektedir. Bayrağı savunan kişi, bayrağın temsil ettiği değerlerle aynı taraftadır ve o değerleri savunacaktır.

Şüphesiz ki Trump'ın Amerikan toplumunun gurur duygusunu hedef alan sloganlarının başında “Önce Amerika!” (*America First*) gelmektedir. Bu slogan, Trump'ın ana hatlarını 2016 yılında Washington'daki konferansta tanıttığı Amerikan dış politikası idealine verilmiş olan bir isimdir. Bu ideal, Trump'ın göreve başlamasıyla birlikte ise ABD'nin resmi dış politika doktrini hâline gelmiştir (White House, 2018).

‘Önce Amerika’, yönetimimin ana ve baskın teması olacaktır. Fakat ileriye dönük yolumuzu çizebilmek için öncelikle kısa bir süreliğine geriye doğru bakmamız gerekiyor. Geçmişimizde gurur duyacağımız çok şey var.

1940'larda dünyayı kurtardık. En büyük nesil, Nazileri ve Japon emperyalistlerini yendi. Sonra dünyayı bir kez daha kurtardık. Bu sefer de totaliterlik ve komünizmden... Soğuk Savaş onlarca yıl sürdü ama tahmin edin, ne oldu? Biz kazandık ve büyük kazandık. Demokratlar ve Cumhuriyetçiler birlikte çalışarak, Bay Gorbacov'un büyük başkanımız Başkan Reagan'ın “Bu duvarı yıkın!” sözlerini dikkate almasını sağladık.

...

Dostlarımıza ve müttefiklerimize, Amerika'nın yeniden güçleneceğini söylüyorum. Amerika yeniden güvenilir olacak. Tekrar muhteşem ve güvenilir bir müttefik olacak. Tekrar arkadaş olacak. Sonunda Amerikan çıkarlarına ve müttefiklerimizin ortak çıkarlarına dayanan tutarlı bir dış politikamız olacak. (Trump, akt. Beckwith, 2016)

Trump'ın “Önce Amerika” sloganı, ülkeler ve halklar arasında hiyerarşi kuran ve ABD ile Amerikalıları bu hiyerarşinin en tepesine yerleştiren hegemonik Amerikan söyleminin bir ürünüdür. Amerikalıları ayrıcalıklı, seçilmiş, her şeyin en iyisine layık olarak

gören bu söylem, ‘Amerikan rüyası’ söylemiyle de büyük benzerlikler içermektedir. Diğer taraftan ABD’nin geçmişi, Trump’ın dış politikanın da temel referans noktası olarak sunulmuştur. ABD’nin gurur duyulan geçmişine verilen bu referans, bir yandan Trump’ı söz konusu tarihi başarıların farkında olan ve o başarıları müdafaa eden tarafta konumlandırmakta diğer yandan ise ABD tarihinden gurur duyan her Amerikalının Trump’la bir ‘gurur ortaklığı’ kurmasını sağlamaktadır.

Trump’ın birçok konuşmasında sıklıkla yer verdiği ‘dünyanın kurtarıcısı olarak Amerika’ söyleminin hedefinde, kurtarıcı sıfatına sahip bir ülkenin sağladığı güven ortamında yaşamayı tercih eden Amerikalılar yer almaktadır. Böylece Amerikan halkının ABD’nin ‘dünyanın kurtarıcısı’ geçmişine duyduğu özlem duygusunu harekete geçirerek bu duyguyu siyasal tercihlerde önemli bir belirleyici hâline getirmek amaçlanmaktadır. Kurtarıcılık rolü bir yandan ABD yönetiminin dünya halklarıyla ve Amerikan toplumuyla hegemonik bir rıza ilişkisi kurabilmesine hizmet etmiş diğer yandan da Amerikan halkının gözünde ‘gurur duyulacak bir faydalı güç’ olarak konumlanmasını sağlamıştır. İşte Trump’ın kendi siyasal gücü için inşa ettiği söylem de söz konusu kurtarıcılığa ve faydalılığa atıf yapmaktadır. Böylece Trump’ın başkanlığı süresince kullanacağı siyasal güç, geçmişin özlem duyulan ve gurur duyulan Amerikan gücüyle özdeşleşmektedir.

*Başkan olarak dünyaya Amerikan çıkarlarının
merceğinden bakacağım. Amerika'nın en büyük
savunucusu ve en sadık öncüsü olacağım. Tekrar
başarılı olduğumuz için özür dilemeyeceğiz, bunun
yerine bizi biz yapan eşsiz mirası kucaklayacağız.
(Trump akt. Beckwith, 2016)*

Tekrar başarılı oldukları için özür dilemeyeceklerini belirten Trump, böylece geçmişteki özlenen başarıların tekrarlanacağını altını çizmektedir. Diğer bir ifadeyle geçmişten süregelen bir ‘Amerika’nın

başarılarıyla gurur duyma' hâlinin kendi döneminde de devam edeceğinin garantisini vermektedir. Amerika'yı Amerika yapan eşsiz mirası kucaklamak, Amerikan toplumunun geçmişe özlemini bugüne taşımak ve bugünün vaatlerini geçmişte özlenilen Amerika üzerinden somutlaştırmak anlamına gelmektedir. Geçmişteki mirasın Amerika'yı Amerika yapması, bu mirasa sahip çıkmayı da gurur duyulan geçmişin Amerikasının sürekliliğinin sağlanması için zaruri hâle getirmektedir.

Trump'ın tüm Amerikalılar için gurur duyulacak bir Amerika yaratma idealinin önündeki en büyük engel ise, kendisine karşı olan sözde seçkinlerdir. Başkanlık görevi süresince popülizmin klasik 'gerçek halk – yozlaşmış seçkinler' ikiliğini kendi siyasal söyleminin inşasında pek çok kez kullanan Trump, bu sözde yozlaşmış seçkinleri *LameStream media* (ahmak medya) ya da *fake news media* (sahte haber medyası) adını verdiği Washington medyası üzerinden somutlaştırmıştır. Buradan Trump'ın yozlaşmış seçkinler sınıflandırmasının Washington medyasından ibaret olduğu anlamı çıkarılmamalıdır. Zira Trump'ın söylemlerinde Washington medyası, olsa olsa yozlaşmış seçkinlerin görünen bir yüzü olabilir.

LameStream medya, tamamen delirdi! İstediklerini yazıyorlar, (kaynakları olduğunu söyleseler de) nadiren bir kaynakları var. Artık asla 'gerçeklik kontrolü' yapmıyorlar ve sadece 'zarar vermeyi' amaçlıyorlar. İyi haberi alıp kötü hâle getiriyorlar. Artık sahtenin de ötesindeler, yozlaşmışlar... (Trump, akt. Sullivan, 2019)

Nitekim göreve başlama konuşmasında Trump, "Bugün gücü sadece bir yönetimden diğerine aktarmıyoruz, aynı zamanda Washington DC'den size, insanlara geri veriyoruz." (Trump, akt. Sullivan, 2019) ifadesiyle kendisini Washington medyasına karşı gerçek halkın temsilcisi olarak konumlandırmıştır. Washington medyasında somutlaşmış olan tüm yozlaşmış seçkinler, Amerikan

halkıyla gurur ortaklığı kurmuş olan Trump’a ve dolayısıyla gurur duyulan ABD’ye zarar vermeyi amaçlamaktadırlar. Böylece Trump, sahte ve yozlaşmış seçkinlere karşı mücadelesini gurur ortaklığı yaptığı halkla birlikte yürütecektir. Bu mücadele, Trump’ın liderliğindeki gerçek halk ile sahte ve yozlaşmış Washington medyasıyla yüzünü gösteren seçkinler arasındadır.

Boris Johnson Örneği

Trump tipi popülizme benzer bir başka deneyim, muhafazakâr siyasetçi Boris Johnson’ın baş aktörlüğünde dünyanın en köklü demokrasilerinden biri olan Birleşik Krallık’ta yaşanmıştır. Johnson liderliğindeki Muhafazakâr Parti, 2019 seçimlerinde oyların %43,6’sını alarak 650 kişilik Avam Kamarası’nda 365 sandalye kazanmıştır (UK Results, 2019). Böylece 2010’da David Cameron ile başlayan ve 2016’da Theresa May ile devam eden Muhafazakâr Parti iktidarını 2019 yılı itibarıyla Johnson devralmış ve Muhafazakâr Parti’nin siyasal söylemindeki popülist tonu diğer iki ismin çok daha ilerisine taşımıştır.

Siyasi kampanyasında büyük oranda Brexit³ konusuna odaklanan Johnson, 2019 seçimlerindeki başlıca sloganlarını “Brexit’i Gerçekleştirin. Britanya’nın Potansiyelini Serbest Bırakın.” (*Get Brexit Done. Unleash Britain's Potential.*) (Conservatives, 2019a) ve “Britanya Daha İyiye Hak Ediyor.” (*Britain Deserves Better*) (Smith, 2019) olarak belirlemiştir. Sloganlardan ilki, Brexit sürecinde Johnson’ın sıklıkla dile getirdiği AB’den süruncemesiz ayrılma vaadine yöneliktir. Burada AB, Birleşik Krallık’ın potansiyeline ulaşabilmesinin önündeki en büyük engel olarak resmedilmekte ve AB’nin her türlü sınırlamalarından kurtulmanın gerekliliği belirtilmektedir. AB’nin ayak bağı olarak konumlandırılması, Birleşik Krallık’ın başka hiçbir ülkeye veya bölgesel organizasyona ihtiyaç

³ *Brexit*, Birleşik Krallık’ın Avrupa Birliği üyeliğinden ayrılışını ifade eden bir terimdir. İngilizce *Britain* (Britanya) ve *exit* (çıkış) kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

duymaksızın rüşdünü tüm dünyaya ispat edebilecek bir ülke olduğunun altının çizilmesi açısından önemlidir. Slogandaki ‘potansiyel’ ifadesi, ülkenin hâlihazırda kullanamadığı bir niteliğe ya da kudrete işaret etmektedir. Bu henüz kullanılamayan nitelik ve kudretin varlığı ve ulaşılabilirliği ise ülkenin geçmişte aynı nitelik ve kudrete sahip olmuşluğu dolayısıyla bilinmektedir. Böylece slogan bir yandan topluma ülkenin geçmişindeki gurur duyulacak unsurları hatırlatmakta diğer yandan ise toplumun sözü edilen geçmişe özlemini harekete geçirerek bu duyguyu desteğe dönüştürmek amaçlanmaktadır.

“Britanya Daha İyisini Hak Ediyor” sloganı da Birleşik Krallık’ın geçmişte ‘daha iyisini’ gördüğü günlere gönderme yaparak benzer bir geçmişe özlem duygusunu harekete geçirmektedir. Sloganda Birleşik Krallık’ın mevcut koşullarının istenilen düzeyde olmadığı ve bu istenilen düzey belirlenirken geçmişin görkemli günlerinin referans alındığı anlaşılmaktadır. Bu özlem duyulan geçmişe ise ancak Johnson’ın göreve gelmesiyle ulaşılacaktır. Dahası, bir liderin topluma geçmişte özlenilenleri hatırlatması, o liderin ülkenin ulaştığı en ileri seviye hakkında farkındalığa sahip olduğu ve bu farkındalık sayesinde o günleri yeniden yaşatabileceği mesajını da içermektedir.

Johnson’ın politik dilinin Birleşik Krallık açısından ilk defa tanık olunan bir söyleme denk gelmediğini de vurgulamak gerekmektedir. Zira Birleşik Krallık’ın 1979 yılında Başbakanlık koltuğuna oturan muhafazakâr lideri Margaret Thatcher’ın 1987 seçimlerinde kullandığı “Britanya yeniden muhteşem. İşçi Partisi’nin bunu bozmasına izin verme.” (*Britain is great again. Don’t let Labour wreck it*) sloganı (Butler & Kavanagh, 1988, s. 109), Trump’ın “Amerika’yı Yeniden Muhteşem Yap” (*Make America Great Again*) sloganına benzer şekilde ülkenin geçmişine özlem duygusuna gönderme yapmaktadır. Bu sloganla Thatcher, bir yandan seçmene Birleşik Krallık’ın ‘Güneş Batmayan İmparatorluk’ olarak anıldığı dönemi hatırlatmakta diğer yandan ise o görkemli günlere dönüşün

anahtarının yine Muhafazakâr Parti iktidarında olduğu mesajını vermektedir (Başkan, 2021, s. 71-72). Diğer bir ifadeyle geçmişe duyulan özlemle topluma bugünkü travması hatırlatılmakta ve travma hâlinde gurur hâline geçişin ancak Muhafazakâr Parti iktidarıyla mümkün olabileceği vurgulanmaktadır.

Johnson’ın siyasi kampanyasındaki dikkat çeken söylemlerden biri de Muhafazakâr Parti’nin seçim bildirgelerinde de yer alan “Son üç buçuk yıldır bu ülke, kafese kapatılmış bir aslan gibi kapana kısılmış hissediyor.” (Conservatives, 2019b) ve “Brexit’i gerçekleştirin. Ve bu sayede biz de o aslanı kafesinden kurtarabilir ve bu muhteşem ülkeyi ileriye götürebiliriz.” (Conservatives, 2019c) ifadeleri olmuştur. Bu ifadelerde geçen muhteşem ülke, şüphesiz ki bir zamanlar bütün dünya tarafından ‘Güneş Batmayan İmparatorluk’ olarak anılan ülkedir. Burada geçmişteki o görkemli günlerin artık çok geride kalmış olmasının İngiliz toplumu üzerinde yarattığı travmanın kişilerin tercihlerini belirleyebilecek bir duygusal yoğunluk ortaya çıkarmak için kullanıldığı söylenebilir. Dahası bu ifadelerde Birleşik Krallık, doğadaki en güçlü hayvanlardan biri olarak bilinen aslan ile özdeşleştirilmiştir. Halk arasında dolaylama yoluyla ‘ormanların kralı’ olarak ifade edilen aslan, ülkeye bir ‘dünyanın kralı’ ya da ‘dünyanın hâkimi’ imajı kazandırmaktadır. Burada uluslararası alanın anarşik yapısını da ormana benzetmek mümkündür. Tıpkı bir aslan gibi ülke de bu anarşik dünya sistemin kralıdır. Diğer yandan buradaki ‘ormanlar kralı’ olma hâli, Birleşik Krallık monarşisine de bir gönderme olarak düşünülebilir. Böylece Johnson, halkın desteğiyle aslanı kafesinden kurtararak her bir vatandaşın gurur duyacağı, dünyanın hâkimi olmayı yeniden başarmış bir Krallık meydana getirebilecektir.

Britanya’yı dünyada güçlendireceğiz. Muhafazakârlar olarak, Birleşik Krallık’ın tarihi ve dünyadaki konumuyla son derece gurur duyuyoruz. Şu anda İşçi Partisi’ne liderlik edenlerin aksine, ülkemizi iyilik için bir güç olarak görüyoruz. Silahlı Kuvvetlerin

gücü, benzer düşüncedeki demokrasilerle ittifaklarımız ve harekete geçme isteğimiz, Birleşik Krallık'ın başını dik tutmasının nedenleridir. (Conservatives, 2019a, s. 51)

Muhafazakâr Parti'nin 2019 seçim bildirgesinde yer alan yukarıdaki ifadelerde Johnson, kendisini ve partisini Birleşik Krallık'ın tarihinden ve dünyadaki konumundan gurur duyan tarafta konumlandırmakta ve aynı şeylerden gurur duyan insanlarla bir 'gurur ortaklığı' kurmaktadır. Metinde İşçi Partisi bu gururu paylaşmayan 'karşı taraf' olarak tarif edilmektedir. Böylece Birleşik Krallık'a yönelik gurur duygusu, seçmenin tarafını belirlemesinde önemli bir unsur hâline gelmektedir. Sonuç olarak, Laclau'nun (2005) da belirttiği gibi, toplum iki antagonist kampa ayrılmakta (s. 83) ve ülkenin tarihiyle gurur duyan 'gerçek halk' Johnson'ın tarafına yerleştirilmektedir. Dahası, Johnson'ın siyasi kampanyasında bu 'gerçek halk' Birleşik Krallık'ın diğer parçalarını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir:

Birleşik Krallık, tarihin en başarılı siyasi ve ekonomik birliğidir. İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda birlikte daha güvenli, daha güçlü ve daha müreffeh'tir. 300 yıldan fazla bir süredir halkımız bu büyük ülkeyi birlikte inşa etti. Ve en iyi günlerimizin önümüzde olduğuna inanıyoruz. (Conservatives, 2019a, s. 44)

Birleşik Krallık'ın tarihin en başarılı siyasi ve ekonomik birliği olarak sunulmasıyla ve birlikteliğin her bir parçayı daha güvenli, daha güçlü ve daha müreffeh hâle getirdiğinin vurgulanmasıyla, söz konusu birlikten gurur duyma hâli İngiltere dışındaki parçalar için de gerekçelendirilmiştir. Bu gerekçelendirilme, rasyonel olduğu kadar hissidir. Böylece Birleşik Krallık'ın her bir unsuruyla somut gerekçelere dayanan bir 'gurur ortaklığı' ve rıza ilişkisi kurulmaktadır.

Birlikteliğin 300 yıldan fazla süren geçmişine yapılan kuvvetli vurgu ise ortak gurur duygusuna önemli bir tarihsellik kazandırmaktadır.

Bununla birlikte söz konusu gurur ortaklığının dışında kalan ötekiler de Johnson'ın popülizminin nesnesi hâline gelmişlerdir. Siyasal söylemini sıklıkla antagonist ikilikler üzerinden şekillendirmeyi tercih eden Johnson, başkanlığı sırasında katıldığı konferanstaki konuşmasında 'birlikten yana olanlar – ayrılıkçılar' ikiliği yaratarak ayrılıkçı ötekilerin dünyanın en muhteşem ülkesini bölmeye çalıştığını belirtmiştir:

Bu ülkenin kültürü, tarihi ve gelenekleriyle gurur duyuyoruz. Politik doğruculuk adına kelimenin tam anlamıyla heykelleri yıkmak, ülkemizin tarihini yeniden yazmak, ulusal özgeçmişimizi değiştirmek istiyorlar.

Britanya'nın dalgaları nasıl yönettiği hakkında eski şarkılar söylemekten utanmıyoruz - aslında, Birleşik Krallık'ın her yerine, özellikle de İskoçya'ya iş getirecek uyumlu bir ulusal gemi inşa stratejisiyle bunu anlamlandırıyoruz. İşçi Partisi muhalefeti, birliği açıkça savunmak için hiçbir şey yapmazken ve ülkemizi parçalayacak olanlarla flört etmeye devam ederken, biz muhteşem birliğimize, Birleşik Krallığımıza tutkuyla inanıyoruz. (Johnson, akt. Learmonth, 2020)

Johnson'ın konuşmasında ülkenin kültürü, tarihi ve gelenekleriyle gurur duyanlarla politik doğruculuk adına tüm bunları yıkmaya çalışanlar arasında bir ayrım yapılmıştır. Gurur duyma hâli ise ülkenin heykellerini yıkmamanın, tarihini yeniden yazmanın, özgeçmişini değiştirmenin tam karşısı olarak konumlandırılmıştır. Diğer bir ifadeyle gurur duygusu, politik bir tavra karşılık gelmektedir. Bu çerçevede gurur duygusu, ülkenin birliğinden yana olanların birleştirici unsuru olmuştur. Gurur duygusunu politikleştiren bu söylem sayesinde popülizm, ortalama insanın duygularını siyasal yarışın önemli bir unsuru hâline getirmiştir. Ülke hafızasının sanatla

temsiline dayanan heykellerin, ülke tarihinin ve ulusal özgeçmişin ayrılıkçılar sebebiyle zarar görme ihtimalinin dile getirilmesi; özlem duyulan geçmişin izlerinin tamamen silineceğine ve ülkenin özlem duyulan geçmişten biraz daha uzaklaşacağına yönelik bir korku yaratma amacına hizmet etmektedir. Bu özlem duyulan geçmişin izlerinin silinmemesi için söz konusu tehlikeye dikkat çeken Johnson’ın siyasi mücadelesi desteklenmelidir.

Özlem duyulan geçmiş ise toplumun zihnine deniz, dalga ve gemi metaforlarıyla yansıtılmıştır. Dalgaların yıkıcılığı karşısında Johnson iktidarının inşa edeceği Birleşik Krallık’ı temsil eden geminin sağlam durması ve hatta daha da ileri giderek tıpkı geçmiş zamanlarda olduğu gibi dalgaları yönetebilecek kabiliyete sahip olması, en zor koşullar karşısında bile topluma güven aşılama amacını taşımaktadır. Şüphesiz ki bu kadar sağlam bir gemi, gurur duyulması gereken bir gemidir. Eski şarkılar ise ülkenin geçmişte dalgaları ustalıkla yönetbildiğinin bir kanıtı olarak sunulmuştur. Şarkıların genelde sıradan olmayan duygu durumlarını tarif etmek için bestelendiği düşünüldüğünde, söz konusu eski şarkılar da ülkenin çok da sıradan olmayan gurur duyulacak zamanlarına yönelik yazılmıştır.

İşçi Partisi ise ülkeyi parçalayacak kişilerle flört etmekle suçlanmıştır. Buradaki ‘dünyanın en muhteşem ülkesi’ vurgusundan, ayrılıkçıların tehdidinin esas itibariyle gurur duyulana (yani dünyanın en muhteşem ülkesini) hedef aldığı anlamı çıkarılabilir. Flört ilişkisinin tutku dolu bir birlikteliğe karşılık geldiği düşünüldüğünde, İşçi Partisi ile sözde ayrılıkçılar arasında güçlü bir bağ resmedilmektedir. Böylece seçmen, gurur duyulana yönelik tehditlerin ortadan kaldırılması için ayrılıkçılarla güçlü bir bağı bulunan İşçi Partisi’nin tam karşısında konumlanmaya teşvik edilmektedir.

Sonuç

Pek çok insan eyleminin merkezinde yer alan duygular, hem insanın gündelik yaşamını etkilemekte hem de insanın gündelik yaşamı tarafından şekillenmektedirler. Karar ve tercihler üzerinde de

önemli ölçüde belirleyici olan duygular, hiç şüphesiz ki seçmenlerin oy tercihlerini de büyük oranda etkilemektedirler. İşte popülist siyasetin hedefinde de geniş halk kitlelerinin politik tepkilerini ve oy tercihlerini önemli ölçüde belirleyen duygular vardır. Bu duyguların başında ise popülist liderlerin kitlelerle ortak bir coşkuda birleşmelerini ve bu coşkuyu siyasal desteğe çevirmelerini sağlayan geçmişe özlem ve gurur duyguları yer almaktadır.

Geçmişe özlem, popülist liderler için kitlelerdeki eski güzel günleri tekrar yaşama arzusunu bugünkü politik tercihleri için bir motivasyon unsuruna çevirmelerini sağlayan önemli bir duygudur. Bir anlamda geçmişin olumlu duygu durumu bugüne aktarılmakta ve bugünkü olumsuz duygu durumunun sorumluluğu siyasi rakiplerinin omuzlarına yüklenmektedir. Geçmişe özlem duygusu popülist siyaset için oldukça işlevseldir, çünkü bu duygu bugünkü vaatlerin geçmişte ulaşılmış hedeflerle somutlaştırılmasına imkân sağlamaktadır. Gurur ise diğer toplumlara karşı üstünlük ya da ayrıcalık hissinin tatmin edildiği bir duygudur. Gurur duyulan olay ya da durumun popülist liderlerce sahiplenilmesini sağlar. Siyasi rakipler ise gurur veren olay ya da durumun karşısında konumlandırılırlar. Böylece popülist siyaset, insanlara her daim gurur duyulacak bir ayrıcalıklık ya da üstünlük hâlinin sürdürüleceğinin garantisini vererek kendi toplumuyla bir rıza ilişkisi kurar.

Hiç şüphesiz ki geçmişe özlem ve gurur duygularını popülist bir ajandayla kendi siyasal söylemlerine dâhil eden liderler arasında son yılların en dikkat çeken isimleri Donald Trump ve Boris Johnson olmuştur. Bir yanda Trump'ın "Amerika'yı Yeniden Muhteşem Yap!" ve "Önce Amerika!" sloganları üzerine kurguladığı siyasi kampanyası diğer yanda ise Johnson'ın "Brexit'i Gerçekleştirin. Britanya'nın Potansiyelini Serbest Bırakın." sloganıyla ana hatlarını çizdiği siyasi kampanyası, aynı popülist ajandanın ürünüdür.

Duyguların sembollerle somutlaşması, her iki popülist liderin siyasal stratejisinin dikkat çeken unsurlarındandır. 'Dünyanın

kurtarıcısı’ olarak ABD ile ‘kafese kapatılmış bir aslan’ ve ‘iyilik için bir güç’ olarak Birleşik Krallık, her iki ülkenin seçmenini ayrıcalıklı olma hissiyle şekillendirilmiş bir gurur üzerinden cezbetme amacına hizmet etmektedir. Her iki lider de ülkelerinin geçmişteki şaşaalı günlerini hatırlatarak yarattıkları coşkuyu bugün Amerikalı ya da Britanyalı olmanın gururuyla birleştirerek seçmenlerini konsolide edecek bir siyasal söylem inşa etmişlerdir. Böylece popülist siyasetin ihtiyaç duyduğu coşkuya ulaşılmış, özellikle kararsız seçmene oy kullanma konusunda motivasyon sağlanmıştır.

Trump ve Johnson’ın siyasal söylemlerinin en dikkat çeken unsurlarından biri de, ülkenin geçmiş ve bugünkü mutluluklarını (yani geçmişe dair özlenilenleri ve bugün gurur duyulanları) tek başına sahiplenmeleri ve siyasi rakiplerini bu mutlulukların karşısında konumlandırmalarıdır. Siyasi rakipler, bu mutluluklar temel alınarak sözde ‘gerçek halk’ ile birlikte oluşturulan duygu birliğinin dışında bırakılmaktadırlar. Bu çerçevede, Trump’ın *LameStream media* ya da *fake news media* olarak adlandırdığı medya üzerinden somutlaştırdığı muhaliflerini halkla kurulan gurur birliği için bir tehdit olarak konumlandırması, Johnson’ın ise İşçi Partisi’ni ülkenin heykelleri yıkmakla, özlem duyulan tarihini yeniden yazmakla, gurur duyulan ulusal özgeçmişi değiştirmekle ve ülkeyi parçalamak isteyenlerle flört etmekle suçlaması ülke içinde duygular üzerinden tanımlanan bir antagonist ikilik yaratma stratejisi olarak görülebilir.

Gerek ABD ve Birleşik Krallık örneklerinde gerekse bu iki ülke dışındaki pek çok Batı ülkesinde kitlelerin duyguları üzerine inşa edilmiş antagonist ikiliklerin ‘öteki’ tarafına azınlıkların, göçmenlerin, mültecilerin ve toplumdaki diğer dezavantajlı grupların yerleştirilmesi, popülist siyasetin seçim kazanmanın bedelini tüm topluma ödetmesi olarak yorumlanabilir. Bu ise Taguieff’in (1997, s. 11) de tarif ettiği gibi popülizmi demokrasinin ideolojik bir yozlaşması (*une corruption idéologique de la démocratie*) hâline getirmektedir. Demokrasinin selameti için duyguların ani ve özensiz coşkunluğundan ziyade aklın soğukkanlılığına ihtiyaç duyulduğu ortadadır.

Kaynakça

- 2016 Presidential Election Results. (2017, Ağustos 9). *The New York Times*. Erişim: <https://www.nytimes.com/elections/2016/-results/president>
- Andrade, E. B. & Ariely, D. (2009). The enduring impact of transient emotions on decision making. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 109(1), 1-8.
- Barbalet, J. M. (1998). *Emotion, social theory, and social structure: A macrosociological approach*. Cambridge University Press.
- Başkan, B. (2021). Margaret Thatcher ve Turgut Özal'ın yeni sağında yeni tarz siyasal iletişim. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 17(60), 60-85.
- Beckwith, R. T. (2016, Nisan 27). Read Donald Trump's 'America First' foreign policy speech. *Time*. Erişim: <https://time.com/4309786/read-donald-trumps-america-first-foreign-policy-speech/>
- Brady, W. J., Wills, J. A., Jost, J. T., Tucker, J. A. & Van Bavel, J. J. (2017). Emotion shapes the diffusion of moralized content in social networks. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 114(28), 7313–7318.
- Brownstein, R. (2016, Haziran 2). Trump's rhetoric of white nostalgia. *The Atlantic*. Erişim: <https://www.theatlantic.com/politics/-archive/2016/06/trumps-rhetoric-of-white-nostalgia/485192/>
- Butler, D. & Kavanagh, D. (1988). *The British general election of 1987*. Palgrave Macmillan.
- Canovan, M. (1999). Trust the people! Populism and the two faces of democracy. *Political Studies*, 47(1), 2–16. Erişim: <https://doi.org/10.1111/1467-9248.00184>

- Conservatives. (1979). *Conservative General Election Manifesto 1979*. Erişim: <https://www.margareththatcher.org/document-/110858>
- Conservatives. (2019a). *The Conservative and Unionist Party Manifesto 2019*. Erişim: https://assets-global.website-files.com/5da42e2cae7ebd3f8bde353c/5dda924905da587992a064ba_Conservative%202019%20Manifesto.pdf
- Conservatives. (2019b). *Introduction from Boris Johnson*. Erişim: <https://www.conservatives.com/our-plan/introduction-from-boris-johnson>
- Conservatives. (2019c). *Get Brexit done and unleash Britain's potential*. Erişim: <https://www.conservatives.com/our-plan/get-brexit-done-and-unleash-britains-potential>
- De Cleen, B., Glynos, J. & Mondon, A. (2021). Populist politics and the politics of “populism”: The radical right in Western Europe. P. Ostiguy, F. Panizza & B. Moffitt (Ed.), *Populism in global perspective: A performative and discursive approach* (s. 155-177) içinde. Routledge.
- Fieschi, C. (2004). Introduction. *Journal of Political Ideologies*, 9(3), 235–240.
- Forgas, J. P. (2001). Introduction: Affect and social cognition. J. P. Forgas (Ed.), *Handbook of affect and social cognition* (s. 1-26) içinde. Lawrence Erlbaum Associates.
- Gurur. (t.y.). *Güncel Türkçe Sözlük* içinde. Erişim: <https://sozluk.gov.tr/>
- Kazlauskaitė, R. & Salmela, M. (2022) Mediated emotions: Shame and pride in Polish right-wing media coverage of the 2019 European Parliament elections. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 35(1), 130-149.
- Laclau, E. (2005). *On populist reason*. Verso.

- Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and adaptation*. Oxford University Press.
- Learmonth, A. (2020, Ekim 6). Boris Johnson promises to make Britain great again. *The National*. Erişim: <https://www.thenational.scot/news/18773677.boris-johnson-promises-make-britain-great/>
- Lippmann, W. (1998 [1922]). *Public Opinion*. Transaction Publishers.
- Mackert, J. (2019). Introduction: Is there such a thing as populism?. G. Fitz, J. Mackert & B. S. Turner (Ed.), *Populism and the crisis of democracy volume 1: Concepts and theory* (s. 1-14). Routledge.
- Markič, O. (2009). Rationality and emotions in decision making. *Interdisciplinary Description of Complex Systems*, 7(2), 54-64.
- Mudde, C. (2004). The populist zeitgeist. *Government and Opposition*, 39(4), 541–563.
- Mudde, C. (2016). Populist radical right parties in Europe today, J. Abromeit, Y. Norman, G. Marotta & B. M. Chesterton (Ed.), *Transformations of populism in Europe and the Americas: History and recent tendencies* (s. 295-307). Bloomsbury Academic.
- Müller, J.-W. (2016). *What is populism?*, University of Pennsylvania Press.
- Nguyen, C. (2019). Angry, anxious, and populist? The affective dynamics of populist party support. *SocArXiv Papers*. Erişim: <https://osf.io/preprints/socarxiv/e2wm6>
- Ostiguy, P. Panizza, F. & Moffitt. B. (2021). Introduction. P. Ostiguy, F. Panizza & B. Moffitt (Ed.), *Populism in global perspective: A performative and discursive approach* (s. 1-18). Routledge.

- Özgüneş, R. E. (2020). Geçmiş özlemi lezzetlerde yaşamak: Gastronomi. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 60-75.
- Özlem. (t.y.). *Güncel Türkçe Sözlük* içinde. Erişim: <https://sozluk.gov.tr>
- Pride. (t.y.). *Cambridge Dictionary* içinde. Erişim: <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce-t%C3%BCrk%C3%A7e/pride>
- Potter, A. (2021). *On decline: Stagnation, nostalgia, and why every year is the worst one ever*, Biblioasis.
- Salmela, M. & von Scheve, C. (2017). Emotional roots of right-wing political populism. *Social Science Information*, 56(4), 567–595.
- Salmela, M. & von Scheve, C. (2018). Emotional dynamics of right- and left-wing political populism. *Humanity & Society*, 42(4), 434–454.
- Smith, M. (2019, Ekim 30). Boris Johnson's 'Britain deserves better' campaign slogan is already backfiring. *Mirror*. Erişim: <https://www.mirror.co.uk/news/politics/boris-johnsons-britain-deserves-better-20756575>
- Sullivan, M. (2019, Eylül 3). Trump's attacks on the news media are accelerating. You can expect three results. *The Washington Post*. Erişim: https://www.washingtonpost.com/lifestyle/style/trumps-attacks-on-the-news-media-are-accelerating-you-can-expect-three-results/2019/09/03/fedfff66-ce3d-11e9-87fa-8501a456c003_story.html
- Taguieff, P. A. (1997). Le populisme et la science politique. Du mirage conceptuel aux vrais problèmes. *Vingtième Siècle. Revue d'histoire*, 56, 4–33. <https://doi.org/10.2307/3770596>

- Taylor, J. D. (2016). *Island stroy: Journeying through unfamiliar Britain*. Repeater Books.
- Trampe, D., Quoidbach, J. & Taquet, M. (2015). Emotions in everyday life. *PLOS ONE*, 10(12), 1-15.
- Trump, D. J. (2015). *Great again: How to fix our crippled America*. Threshold Editions.
- Tumulty, K. (2017, Ocak 18). How Donald Trump came up with ‘Make America Great Again’. *The Washington Post*. Erişim: https://www.washingtonpost.com/politics/how-donald-trump-came-up-with-make-america-great-again/2017/01/17/fb6acf5e-dbf7-11e6-ad42-f3375f271c9c_story.html
- UK Results: Conservatives Win Majority. (2019). *BBC News*. Erişim: <https://www.bbc.co.uk/news/election/2019/results>
- White House. (2018). Promoting Human Rights is Essential to an ‘America First’ Vision. Erişim: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/articles/promoting-human-rights-essential-america-first-vision-2/>
- Zijderveld, A. C. (1970). Rationality and irrationality in pluralistic society. *Social Research*, 37(1), 23–47.